

ПОНЯТТЯ РІВНЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА: ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ

THE CONCEPT OF THE LEVEL OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF THE ENTERPRISE: APPROACHES TO THE INTERPRETATION

Чех Н.О.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку і аудиту,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

Шпілько В.Л.

аспірант,
Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова

У статті досліджено сутність поняття «рівень фінансово-економічної безпеки підприємства» та його основні характеристики. Проаналізовано, систематизовано підходи вчених до його трактування та класифікації. На основі узагальнення фахових досліджень у цьому напрямі сформовано авторське тлумачення фінансово-економічної безпеки підприємства та її рівня.

Ключові слова: фінансово-економічна безпека, рівень фінансово-економічної безпеки, діагностика, оцінка, безпека підприємств.

В статье исследованы сущность понятия «уровень финансово-экономической безопасности предприятия» и его основные характеристики. Проанализированы, систематизированы подходы ученых к его трактовке и классификации. На основе обобщения профессиональных исследований в этом направлении сформировано авторское толкование финансово-экономической безопасности предприятия и ее уровня.

Ключевые слова: финансово-экономическая безопасность, уровень финансово-экономической безопасности, диагностика, оценка, безопасность предприятий.

The article examines the essence of the concept "level of financial and economic security of the enterprise" and its main characteristics. The approaches of scientists to its interpretation and classification are analyzed and systematized. The author's interpretation of financial and economic security of enterprise and its level has been formed on the ground of main generalizations of professional research in this direction.

Key words: financial and economic security, level of financial and economic security, diagnostics, assessment, safety of enterprises.

Постановка проблеми. У ринкових умовах господарювання підприємство як відкрита система функціонує у складному економічному середовищі, що характеризується нестабільністю, постійною динамікою та невизначеністю. Саме наявність багаторівневої концепції економічної безпеки господарюючих суб'єктів дає можливість забезпечити передбачуваність та мінімізацію зовнішніх та внутрішніх загроз підприємствам.

За таких умов ключовим показником ефективності та успішності діяльності стає рівень фінансово-економічної безпеки як певний комплексний параметр, що враховує усі складові безпеки та дає змогу охарактеризувати поточ-

ний стан захищеності суб'єкта господарської діяльності.

Адекватна, повноцінна та корисна для прийняття управлінських рішень оцінка рівня фінансово-економічної безпеки підприємства неможлива без чіткого розуміння сутності поняття «рівень фінансово-економічної безпеки підприємства».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження, пов'язані з проблемами фінансово-економічної безпеки, зробили такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як, зокрема, О.А. Грунін, С.О. Грунін, Я.А. Жаліло, Р.С. Квасницька, А.В. Кірієнко, Р.М. Качалов, Г.Б. Клейнер, Т.Б. Кузенко, В.А. Ліпкан, Н.О. Лоханова.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Роботи вчених переважно присвячені формуванню авторської дефініції поняття «фінансово-економічна безпека» та розробці авторського підходу до оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки. Низка досліджень зосереджена на узагальненні цих підходів, однак систематизації потребують і позиції вчених щодо трактування самого поняття «рівень фінансово-економічної безпеки підприємства». Необхідність узагальнення наявних досліджень у цьому напрямі з метою вдосконалення теоретичних положень та практичних навичок у сфері фінансово-економічної безпеки зумовила актуальність теми та завдань дослідження.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Мета статті полягає у висвітленні та систематизації основних підходів вчених до трактування поняття «рівень фінансово-економічної безпеки підприємства».

Виклад основного матеріалу дослідження. Для визначення кількісного рівня фінансово-економічної безпеки підприємства використовується декілька підходів, а саме індикаторний (пороговий), ресурсно-функціональний, програмно-цільовий (комплексний), підхід на основі теорії економічних ризиків.

Підходи вчених до оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки переважно відрізняються за самим набором показників під час діагностики за конкретним методом.

С.М. Ілляшенко виділяє 5 рівнів фінансової безпеки підприємства:

- 1) абсолютний (для функціонування підприємства достатньо власних оборотних коштів);
- 2) нормальний (підприємство обходиться власними джерелами формування запасів і покриття затрат);
- 3) хиткий (підприємству недостатньо власних оборотних коштів, і воно залучає середні й довгострокові позики і кредити);
- 4) критичний (крім власних оборотних коштів, середньо- й довгострокових позик і кредитів, залучаються короткострокові);
- 5) кризовий (підприємство знаходиться на межі банкрутства) [7].

С.Б. Довбня та Н.Ю. Гічова пропонують за шкалою визначати:

- надто низький рівень (підприємство неплатоспроможне, перебуває у стані банкрутства або в передбанкрутній стадії);
- низький рівень (високий ризик втрати платоспроможності, загроза життєдіяльності підприємства зумовлена низькою фінансовою стійкістю та недостатньою ефективністю основної діяльності);
- нестійкий рівень (платоспроможність нестійка через високу чутливість підприємства до умов макросередовища або залежність від зовнішніх джерел фінансування);
- задовільний рівень (підприємство платоспроможне, але результати його діяльності не є стабільними);

– високий рівень (підприємство перебуває у стані абсолютної безпеки, тобто загрози господарської діяльності практично відсутні, платоспроможність підприємства стійка, бо забезпечена високою ефективністю основної діяльності та великим економічним потенціалом) [4].

На думку С.С. Герасименка, Н.А. Головача, більш обґрунтованим є оцінювання фінансового стану підприємств на основі використання методу побудови узагальнюючих показників з використанням моделей дискримінантного аналізу, а саме поділ об'єктів на дві групи:

- 1) з добрим фінансовим станом (не банкрути);
- 2) з поганим фінансовим станом (банкрути) [3].

Ю.В. Павлюк та О.А. Лактіонова, оцінюючи фінансово-економічну безпеку, виділяють високий, достатній, кризовий рівні та рівень фінансової небезпеки [9].

Використовуючи метод бальних оцінок, Ф.І. Євдокімов залежно від суми балів за кожним показником визначає:

- I клас – високий рівень безпеки (100–150 балів);
- II клас – нормальний рівень безпеки (151–230 балів);
- III клас – передкризовий рівень безпеки підприємства (231–250 балів);
- IV клас – критичний рівень безпеки підприємства (251–300 балів) [5].

Шляхом застосування моделі регресії кластерів Н.С. Іванова за рівнем економічної безпеки виділяє абсолютно безпечний рівень безпеки підприємства, показник економічної безпеки якого дорівнює або більший за 100; безпечний – від 88 до 99 балів; достатньо безпечний – від 80 до 87 балів; небезпечний – від 72 до 79 балів; критичний, яким характеризуються підприємства, що мають менше 71 балу [6].

А.М. Вергун, М.М. Савченко та І.О. Тарасенко використовують більш спрощений підхід до діагностики рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. Висновок про рівень фінансово-економічної безпеки вони роблять шляхом порівняння показників із середнім значенням. Якщо значення вище середнього, то рівень високий, якщо нижче – низький рівень економічної безпеки підприємства [2].

М.І. Кокнаєва пропонує шкалу значень, яка складається з таких зон (рівнів) фінансово-економічної безпеки:

- абсолютно безпечна (з інтервалом для інтегрального показника безпеки 0,611–1);
- достатньо безпечна (0,491–0,610);
- нестійка (0,371–0,490);
- кризова (0–0,370) [8].

Однак ця шкала побудована на основі використання узагальненої ознаки середніх величин підприємств, досліджуваної вибіркової сукупності. Тобто залежно від вибірки інтервал зон (рівнів) може змінюватись.

Як бачимо, серед вчених немає єдиної думки про метод оцінювання рівня фінансово-еконо-

мічної безпеки. Існують загальновідомі основні методи, в рамках яких, пропонуючи деякі видозмінення та доповнення, науковці розробляють власні підходи до цього оцінювання. Крім підходів до власне оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки, між вченими немає згоди щодо самого тлумачення рівнів фінансово-економічної безпеки. Єдиним спільним між дослідженими підходами є кількісний вимір рівня безпеки та розроблення певної шкали для його інтерпретації.

У науковців різні підходи до їх назви, кількості та сутності. На нашу думку, причиною цього є неправильне трактування понять «рівень фінансово-економічної безпеки» та «фінансово-економічна безпека» загалом.

Більшість вчених визначає фінансово-економічну безпеку як статичне явище, як конкретний стан ресурсів, інтересів чи самого підприємства, за якого гарантується ефективність діяльності та захищеність від зовнішніх та внутрішніх загроз. Однак в такому разі втрачається логіка поняття «оцінка рівня фінансово-економічної безпеки», тому що так оцінюється рівень стану.

Академічний тлумачний словник визначає стан як сукупність ознак, рис, що характеризують предмет, явище в цей момент відповідно до певних вимог до якості, ступеня готовності тощо. Поняття рівня у ньому тлумачиться як ступінь якості, величина тощо, досягнуті у чомусь [1].

На нашу думку, категорії «рівень» та «стан» тотожні, адже фактично є характеристиками ступеня досягнення певних властивостей, а отже, оцінювання рівня безпеки як стану є неправильним.

Враховуючи вищенаведене, вважаємо помилковою дефініцію безпеки як стану, адже безпека – явище динамічне, яке перебуває в постійному розвитку, освоює нові технології та постійно розширює коло своїх завдань.

На наш погляд, фінансово-економічна безпека – це сукупність гарантій та заходів, які забезпечують ступінь захищеності майнових та інтелектуальних ресурсів, стратегічних цілей та інтересів підприємства, а також своєчасне та адекватне реагування на сигнали та загрози його зовнішнього і внутрішнього середовища.

Такий підхід до визначення фінансово-економічної безпеки дає змогу краще узгодити всі похідні від цього поняття, зокрема об'єкт, суб'єкт, систему, механізм фінансово-економічної безпеки.

Це стосується і рівня фінансово-економічної безпеки, що характеризує, якою мірою сукупність гарантій та заходів забезпечує захищеність майнових та інтелектуальних ресурсів, стратегічних цілей та інтересів підприємства, а також своєчасне та адекватне реагування на сигнали та загрози його зовнішнього і внутрішнього середовища.

Також доцільною є розробка єдиного підходу до визначення рівнів фінансово-економічної безпеки, який би дав змогу незалежно від методики оцінки отримати результат, який можна було б інтерпретувати в рамках єдиної системи рівнів фінансово-економічної безпеки.

Висновки. В науковій економічній літературі відсутній єдиний підхід до методики оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. Також немає єдиного розуміння рівнів фінансово-економічної безпеки.

На нашу думку, найпоширеніший підхід до визначення поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» як до певного стану неповністю відображає сутність цього явища. Тому ми пропонуємо тлумачити фінансово-економічну безпеку як сукупність гарантій та заходів, які забезпечують ступінь захищеності майнових та інтелектуальних ресурсів, стратегічних цілей та інтересів підприємства, а також своєчасне та адекватне реагування на сигнали та загрози його зовнішнього і внутрішнього середовища. Відповідно, рівень фінансово-економічної безпеки є характеристикою ефективності функціонування цієї сукупності гарантій та заходів.

Однак формулювання дефініції поняття «рівень фінансово-економічної безпеки» не вирішує проблему різних підходів до його трактування. Тому вважаємо за необхідне подальші дослідження спрямувати на розробку уніфікованої системи рівнів фінансово-економічної безпеки, яка, незважаючи на використовувану методику оцінки, дає змогу зберігати єдиний підхід та розуміння рівнів фінансово-економічної безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua>.
2. Вергун А.М., Савченко М.М., Тарасенко І.О. Діагностика рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/diagnostika-rivnya-finansovoeconomichnoyi-bezpeki-pidpriemstva>.
3. Герасименко С.С., Головач Н.А. Передбачення фінансового стану підприємства при оцінці його здатності до продовження діяльності. Актуальні проблеми економіки. 2003. № 4. С. 2–4.
4. Довбня С.Б., Гічова Н.Ю. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства. Фінанси України. 2008. № 4. С. 91–97.
5. Євдокимов Ф.І., Мізіна О.В., Бородіна О.О. Узагальнююча оцінка фінансової складової рівня економічної безпеки підприємства. Екон. пр. ДонНТУ. Сер. Екон. 2002. Вип. 47. С. 6–12.
6. Іванова Н.С. Модель оцінки економічної безпеки агропромислових підприємств. Економічний часопис – XXI. 2011. № 7–8. С. 26–29.

-
7. Ильяшенко С.Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия. Научн. тр. ДонНТУ. 2002. № 48. С. 16–22.
 8. Кокнаєва М.І. Оцінка фінансово-економічної безпеки підприємств торгівлі. Журнал європейської економіки. 2012. Т. 11 (№ 3). С. 347–357.
 9. Павлюк Ю.В., Лактіонова О.А. Методика оцінки рівня фінансової безпеки підприємства. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2015. № 7. С. 112–116.